

Den stora omläggningen 1965

Från medlemsblad till en journalistisk produkt

Den största förändringen i Läkartidningens historia skedde 1965. Bakom den storsatsning som gjordes låg Läkarförbundets ordförande Lars Werkö och den unge chefredaktören Gunnar A Olin, en orädd 28-årig f d reporter från Kvällsposten som efter en sejour på Astra engagerats för att skapa ett nytt koncept för Läkartidningen. Som den förste icke-läkaren på en sådan post trampade han rakt in i ett getingbo, men satsningen lyckades och Gunnar Olin tilldelades Stora Journalistpriset året därpå.

■ Idag är *Gunnar Olin* konsult på informationsföretaget Kreab i Stockholm, och vi möts för att prata om vad som hände för drygt 35 år sedan.

• *Hur kom du till Läkartidningen?*

Läkarförbundet ville få in mer material i Svenska Läkartidningen och sökte en facklig redaktör. *Lars Werkö* hade börjat som ordförande i förbundet och engagerade sig mycket i Läkartidningen. Han ville göra om tidningen radikalt, men det var *Bertil Gardell* (senare professor i psykologi), då chef för utrednings- och informationsavdelningen, som engagerade mig. Jag kom dit vid årsskiftet 1963–1964 och började direkt med en utredning om tidningen – det fanns ju ingen-

ting att vara facklig redaktör för innan dess!

Redaktör för Läkartidningen då var en överläkare på Mörby lasarett, *Gunnar Berg*. För honom var redaktörskapet en bisyssla. Tidningen var i stort sett en person, och det var fröken *Elisabet Gip*, en intelligent dam i 60-årsaldern när jag kom. Till »Offentliga underrättelser« hade hon någon hjälp på Medicinalstyrelsens, men annars skötte hon allt: annonser, korrektur, lämningar till tryckeriet etc. *Gunnar Berg* läste inte ens alla artiklar. Det fanns författare som skickade sina manuskript direkt till tryckeriet!

Förnyelsen

Vi började med att titta över innehåll och ekonomi och vi höjde annonspriserna med 70 procent! Det tillsattes en medicinsk redaktör, *Gunnar Birke*, professor i medicin vid KS, som arbetade på tidningen en eftermiddag i veckan. Han hade ingen medicinsk redaktion men byggde upp ett system med referenter, vilket inte förekommit tidigare. Vi utarbetade en redaktionell policy. Tidningen skulle bli efterutbildningsorgan, och inget skulle tryckas som inte en provinsialläkare kunde förstå och ha behållning

av. Den skulle inte vara en specialisttidning; förutom vanliga medicinska artiklar skulle den innehålla översikter i postgraduate-syfte, fallbeskrivningar etc.

När utredningen lades fram föreslog jag ny grafisk profil, nytt format och att vi skulle ta bort »Svenska« i tidningsnamnet. Jag tillfrågades om jag ville bli chefredaktör för en tidning med det nya konceptet och tackade ja. Till redaktionschef hade jag den stora turen att få anställa *Åke Thomson*, tidigare redaktionssekreterare på Kvällsposten och en oerhörd arbetsmyra.

Ganska snart fick jag också anställa *Jan-Olov Ullén* som redigerare (han gjorde senare radiokarriär som kulturjournalist och författare) och *Dagens Nyheters* stjärnreporter *Siv Österberg* som medicinsk reporter. Alla nya grepp gillades naturligtvis inte av *Gunnar Berg*, som kände sig helt åsidosatt, även om han skulle sluta för att ägna sig åt uppbyggnaden av Danderyds sjukhus.

Från sommaren 1964 fick vi jobba

Författare

Eva Oldinger

Eva Oldinger, frilansskribent, var tidigare chefredaktör för Nordisk Medicin, vilket under 25 års tid innebar ett nära samarbete även med Läkartidningen.

Nya Läkartidningens första nummer är klart och presenteras vid en presskonferens på Villagatan 5 den 5 januari 1965. Gunnar Olin flankeras av Lars Werkö och Gunnar Birke.

hårt för att förverkliga det hela. Organisationen av tryckning, lämningar och tidsplaner var inte min starka sida, men Åke planerade hela logistikbiten. Läkartidningen hade tryckts på Apelbergs Tryckeri i Uppsala i 50 år, men jag tog in offerter på det nya konceptet och bestämde att tidningen skulle tryckas på Svenska Tryckeribolaget vid Lindhagensplan i Stockholm.

Detta väckte stormiga känslor hos

Gunnar Berg; det fanns så många bindningar. Han försökte sätta krokben för den nya produkten, och han skrev till alla större annonsörer och varnade dem för att annonsera i den nya tidningen.

• *Vad gjorde ni då?*

Vi upplevde ju detta som ett klart hot. Vi hade inte bara höjt annonspriserna utan också bestämt oss för begränsa antalet annonser och lägga dem i två block

i början och slutet av tidningen i stället för på nästan varje uppslag som tidigare. Men Lars Werkö hade bestämt sig för att de nya idéerna skulle lyckas! Han och jag åkte runt och presenterade våra idéer för de större läkemedelsföretagen – vi var i Uppsala, Södertälje, Malmö, Lund, Helsingborg och Göteborg – och hans namn öppnade ju alla dörrar. Vi kom rakt in till de verkställande direktörerna och kunde berätta om den nya tidningen och vad vi ville med den. Det gjorde att det blev ett intresse och en acceptans för den från företagsledningarna, och därmed var hotet undanröjt.

Några läkemedelsföretag gnydde på grund av de försämrade villkoren, men vi hade ju med oss marknadsledarna och var ensamma på marknaden. Vi behövde aldrig sälja några annonser – annonserna sålde sig själva. I stort sett gällde det att fördela tillgängligt annonsutrymme så att alla blev nöjda, så stort var efterfrågetrycket.

Som annonschef anställdes *Hardy Lindgren*. Han efterträddes av *Peter Bäärnhjelm*, som stannade som annonschef i mer än 30 år. Vi hade också en sekreterare och några damer som skötte prenumerationerna. Totalt var vi åtta personer.

Formatet förbryllade

- *Det första numret enligt det nya konceptet kom i januari 1965. Vad tyckte läsarna?*

Just det första numret var en rysare, minns jag. Vi skulle presentera Läkarförbundets centralstyrelse, men några bilder av styrelseledamöterna hade kommit fel. Vi fick stoppa pressarna, ändra och trycka om. Men det gick! Och tidningen blev väl mottagen. Jag tror att läkarna snart upptäckte att de fått en ordentlig tidning, där materialet var granskat, att det fanns en redaktionell policy och en ordentlig struktur, där det fackli-

Vi började med att titta över innehåll och ekonomi och vi höjde annonspriserna med 70 procent!

Jag tror att läkarna snart upptäckte att de fått en ordentlig tidning, där materialet var granskat, att det fanns en redaktionell policy och en ordentlig struktur, där det fackliga och medicinska materialet delats upp.

Plötsligt fick förbundet med Lars Werkö en modern ledare som lade ner mycket tid på att utveckla personalen, och den blomrade upp!

ga och medicinska materialet delats upp. Man upptäckte också att man fått ett debattforum.

Men en del läsare tyckte att det nya formatet kändes ovanligt och konstigt. Läkartidningen hade tidigare haft det lilla A5-formatet. Malisen så att läkarna gillade det för att de kunde smyga ner Läkartidningen i fickan och läsa den på toaletten. Det blev en väldig opposition när tidningen blev större. Jag minns en läkare i Djursholm som hade mätt upp hela grannskapets brevlådor, räknat ut en medelstorlek och funnit att det nya formatet översteg detta mått med någon centimeter.

- *Den nya Läkartidningen blev ju en rungande ekonomisk succe, trots att den blev dyrare att göra.*

Ja. Den tidigare versionen kostade ju bara tryckning och lön till fröken Gip och lite till. Men de satsningar som gjordes betalade sig redan första året, och tidningen har ju blivit en mjölkossa för Läkarförbundet sedan dess. Även före omläggningen var tidningen viktig för förbundet. Det fanns ingen konkurrens.

Först i västvärlden

- *Du var den förste journalist som blev chefredaktör för en läkartidning i västvärlden. Vad tyckte läkarna om det?*

Jag gjorde en resa hösten innan den nya tidningen skulle komma ut och besökte bl a The Lancet, British Medical Journal och sedan JAMA i Chicago, och överallt förvånades de över att en läkartidning skulle ledas av en journalist. I de

nordiska länderna var det ju också läkare som var redaktörer.

I Sverige fanns ju de som ständigt försökte hitta fel. Två skrev till centralstyrelsen och ville ha mig avsatt. En som talade i ärendet två gånger var professor *Gunnar Biörck*. Jag hade vid något tillfälle skrivit en ledare som kritiserade *Nils Bejerot* och hans hårda attityd i narkotikafrågan, vilket rörde upp många känslor.

En annan som var på krigsstigen var *Erik Ask-Upmark*, legendarisk professor i medicin, som tyckte att det var skandal att man hade en icke-läkare som chef för tidningen. Sedan stärkte det väl min position som icke-läkare att jag fick Stora Journalistpriset 1966.

- *Hur var stämningarna på Läkarförbundet?*

Innan jag började hade Läkarförbundet styrts med järnhand av *Dag Knutson*, poliklinikkärläkare i Stockholm. Det var en liten undersätsig man med buskiga ögonbryn och en blick som kunde få en att darra. Absolut ingen vågade ifrågasätta vad han sa. Det var honom som Lars Werkö efterträdde, och det gjorde ju att centralstyrelsen och de tjänstemän som fanns inte var vana att säga något alls. Plötsligt fick förbundet med Lars Werkö en modern ledare som lade ner mycket tid på att utveckla personalen, och den blommade upp!

Osignerade ledare

- *Ni införde också ett system med osignerade ledare.*

Ja. Varannan handlade om sjukvård och allmänna spörsmål, t ex läkemedelsfrågor, varannan om medicinska ting. Det var framför allt Lars Werkö som tog hand om dem. Att ledarna var osignerade väckte kritik.

Detta att vi »tyckte« i olika saker, t ex om läkemedelsreklam, var ju nytt. När jag var på resa i Italien upptäckte jag att man kunde köpa Preludin på apoteken. Jag köpte ett rör och skrev till *Sture Järnmark* att om jag åker fast i tullen vill jag bara tala om att jag tänker smuggla in detta för att visa att det går att köpa i Italien. Så kunde jag visa brevet för polisen om jag åkte fast. En italiensk apotekare erbjöd mig så mycket jag ville ha om jag kom efter stängningsdags!

När jag kom hem skrev jag om detta och om ansvarslöshet. Boehringer Ingelheim skickade upp en professor, som kom instörtande i mitt rum och hotade med bojkott. Jag fick köra ut honom handgripligt.

En annan gång det var livligt var när neurosedynprocessen hade startat och advokat *Henning Sjöström* gick ut och plockade väldiga poäng på att han hade vänt sig till tio experter på fosterskador, som dock inte ville ställa upp; det skulle vara beviset på att även Sveriges yppersta läkare var köpta av läkemedelsindustrin. Vi tyckte det var konstigt, så vi plockade ut de trettio främsta svenska läkarna på området och frågade dem om Sjöström hade kontaktat dem. Nej, sa alla trettio. Det var roligt att skriva en sådan ledare, och Sjöström blev alldeles

Gunnar Birke och jag kom bra överens. Han accepterade att den här unge mannen var chefredaktör, och jag la mig väldigt lite i hans jobb, annat än att jag försökte göra vettiga rubriker. Det kom in en artikel en gång som hette »Om att vönluntärt initiera miktionen«. Det betydde på mitt språk att kunna pinka när man vil-le. Den rubriken svalde man dock inte, men något ditåt.

Man får inte glömma att Läkartidningen är en facktidning, dess existensberättigande ligger i att den erbjuder kundnytta åt läkarna och uppfyller deras yrkesmässiga behov. Jag hör till dem som tror att tryckta medier har en god framtid trots alla konkurrerande bildskärmar.

Men en bra tumregel är att tidningar förnyas med 10–15 procent om året. Det piggar upp både läsare och redaktörer.

vild. Han skrev en artikel till en dagstidning för att försvara sig och inledde med »Någon har behagat yla mot min person«.

Rubriksättning

- *Du blev också informationschef på Läkarförbundet?*

Ja. Bertil Gardell slutade och det fanns en jämnårig civilekonom, Robert Nilsson, som skulle bli chef för utrednings- och informationsavdelningen med Läkartidningen. Det kunde jag inte acceptera, så jag gick till Werkö och sa upp mig. Men då sa Werkö, vi delar på er! Så från 1964 blev det en utredningsavdelning och en informationsavdelning på förbundet.

Båda avdelningarna huserade med sina unga medarbetare i Läkarförbundets vindsvåning, och vi hade mycket roligt! Vi tyckte att resten av huset befolkades av äldre. Huset styrdes av Eva Lahrman, en Östermalmsdam med stil. Hon tyckte det var alldeles förskräckligt att jag en varm sommardag åt i matsalen utan kavaj och med röda hängslen. Bror Rexeds du-reform kom ju först i slutet av 1960-talet. Dessförinnan var det mycket noga med titlar och etikett.

- *Hur ofta träffade ni referenterna?*

Vi bjöd dem på stor middag en gång om året. Det var Gunnar Birke som hade kontakten med dem. Gunnar och jag kom bra överens. Han accepterade att den här unge mannen var chefredaktör, och jag la mig väldigt lite i hans jobb,

”
En facktidning som är professionellt styrd enligt journalistiska principer – detta är viktigt – har alla chanser att uppleva ytterligare ett sekelskifte.

annat än att jag försökte göra vettiga rubriker. Det kom in en artikel en gång som hette »Om att volontärt initiera miktionen«. Det betydde på mitt språk att kunna pinka när man ville. Den rubriken svalde man dock inte, men något ditåt.

- *Hörde läsarna av sig mycket?*

De började ju upptäcka att här fanns ett forum för debatt, så det blev både fackliga och medicinska debatter. Det växte fram ett intresse för tidningen, och det kom många bidrag. Dessutom beställde Gunnar Birke artiklar, något som då var helt nytt. Tidigare hade det väl varit så att om man inte blev publicerad i någon annan medicinsk tidning skickade man manuskriptet till Läkartidningen. Nu blev artiklarna referentbedömda. Dessutom skrev ju Siv Österberg reportage med bilder; det var också nytt.

- *Hur var förhållandet till andra medicinjournalister?*

Förutom Siv fanns hennes man Heng Österberg i Svenska Dagbladet, Per Bergström i Aftonbladet och Bernt Bernholm i Expressen, pionjären framför andra. När vi släppte tidningen varje onsdag klockan 12 stod bud från olika dagstidningar i receptionen, och när de fått tidningen kastade de sig på sina motorcyklar. Varje torsdag hade Stockholmstidningarna en halvsida med »senaste veckans Läkartidning«, och TT skickade också ut ett sammandrag.

I den gamla Läkartidningen hade det funnits en tradition att man som fotnot i artiklarna ofta satte ut »omnämmande i dagspressen undanbedes«. Det tog vi bort.

- *Vilka frågor var särskilt aktuella inom förbundet?*

Det var ju under de här åren som läkarkåren började växa. Strax innan jag slutade kom 7-kronorsreformen. Dessförinnan hade det börjat komma förslag om att anställa specialister i öppen vård i landstingen. Även om antalet praktiker var litet skulle Läkarförbundet av tradition slå vakt om praktikerna, vilket ofta fick de sjukhusanställda läkarna att reagera.

De yngre läkarna var en tillgång i debatterna i centralstyrelsen, de kunde verkligen argumentera. Men ibland blev det väl långa debatter! Lars Werkö efterträddes av Osborne Bartley, som också var en glad och trevlig person. Men mötena började på lördagarna vid 9-tiden. Man åt en bastant lunch och så kunde det hålla på till kvällen. AU-mötena började onsdagkvällar klockan 17 och slutade sent, strax före midnatt.

Jag slutade på hösten 1969 för att vara med och bygga upp nyhetsredaktio-

nen på TV2, som skulle starta i december samma år. Sven Forsse blev chefredaktör i januari 1970. Han hade varit biträdande redaktionssekreterare under Åke Thomson på Kvällsposten och min närmaste chef när jag arbetade där som reporter!

Yrkesmässiga behov

– Jag tycker nog att Läkartidningen sedan omläggningen 1965 har präglats alltför mycket av status quo, säger Gunnar Olin avslutningsvis. Man skall naturligtvis inte alltför ofta ta till så radikala grepp som vi gjorde den gången. Men en bra tumregel är att tidningar förnyas med 10–15 procent om året. Det piggar upp både läsare och redaktörer.

– Men man får inte glömma att Läkartidningen är en facktidning, dess existensberättigande ligger i att den erbjuder kundnytta åt läkarna och uppfyller deras yrkesmässiga behov. Jag hör till dem som tror att tryckta medier har en god framtid trots alla konkurrerande bildskärmar. En facktidning som är professionellt styrd enligt journalistiska principer – detta är viktigt – har alla chanser att uppleva ytterligare ett sekelskifte. •